

OBRAZ PRAVÉHO KŘEŠTANA U MATĚJE Z JANOVA

Pavel Košťál

THE IMAGE OF THE TRUE CHRISTIAN IN THE WORK OF MATĚJ OF JANOV

Matěj of Janov belongs primarily to the current of moral reform within the Roman Catholic Church linked with the devotio moderna movement, an independent offshoot of which can be found in the second half of the 14th century in the Czech setting, too. The spirit of devotio moderna is particularly evident in Matěj's view of the true Christian, whom he sees as someone who offers himself up completely to Christ and serves him with all his heart, who loves and imitates the humiliation, shame and pain of Christ's cross, who for the sake of God denies himself and brings before God his contrite spirit and grief-stricken and subservient heart. If we examine Matěj's concept of the true Christian, we cannot avoid the impression that in spite of many differences it is comparable with the image of the Christian in the foremost work of Dutch devotio moderna – *Imitatio Christi*.

Motto: I vstoupil do mne, to jest do mých prsou, jakýsi oheň, také tělesně pocítovaný, nový, silný a neobyčejný, ale velmi sladký, a ten ve mně trvá stále až dosud. Čím vroucněji se povznáším v modlitbě k Bohu a k Pánu Ježíši ukřižovanému, tím silněji se vždy rozhořívá.

(Matěj z Janova, *Regulae Veteris et Novi Testamenti*, L. III.)

I. *Regulae Veteris et Novi Testamenti*

Matěj z Janova, Mistr Pařížský († 1393), zůstává tak trochu ve stínu svého staršího soupeřníka Milíče z Kroměříže, k jehož vzoru ostatně po celý život s úctou a obdivem vzhlížel. Matějův život nebyl naplněn tak horoucí aktivitou jako život Milíčův. I když ani on zdaleka nestál v ústraní tehdejšího dění, v paměti následujících generací žil přece jen především jako „muž pera“.¹ Matěj totiž patřil mezi ty osobnosti, jejichž život je natolik úzce spjat s jejich literárním dílem, že spolu tvoří jakoby jeden celek.

Nejvýznamnějším spisem Matěje z Janova jsou *Regulae Veteris et Novi Testamenti*, které zastihují vše ostatní, co napsal. Jsou skutečně životním

dílem svého autora, pregnantním vyjádřením jeho názorů a souhrnem jeho učení. Svým rozsahem i hloubkou toto dílo vybočuje z horizontu tehdejší teologické literatury české provenience. Není divu, že si jej povšiml i František Palacký, který však nepokládal název díla za dostatečně výstižný a charakterizoval jej podle vlastních slov vhodněji jako „*knihy o pravém a lichém křesťanství*“.² Palackého charakteristika sice poměrně dobře vypovídá o obsahu díla, nicméně, jak poznamenává J. Nechutová, i název *Regulae* jej vyjadřuje dost přesně. Matějovy *regule* neboli *pravidla* vycházejí totiž ze Starého a Nového zákona a mají vést věřící k pravému křesťanskému životu.³

Regulae Veteris et Novi Testamenti tvoří pět knih, které jsou dále členěny do traktátů a distinkcí. Matěj z Janova měl původně v úmyslu napsat jen jednu knihu, svůj záměr ale posléze změnil a rozšiřoval postupně své dílo o další knihy, až dosáhlo uvedeného rozsahu. Po dokončení poslední knihy přistoupil k revizi díla, která spočívala v provedení textových oprav, v doplnění některých biblických citátů a odkazů a v připsání některých drobností. Ke spisu nakonec přidal předmluvu, v níž charakterizoval jednotlivá biblická pravidla a nastínil zde obsah a rozdělení pěti následujících knih.

Pokud jde o dataci díla, soudí se, že první knihu *Regulí* začal Matěj z Janova psát už delší dobu před říjnovou synodou r. 1388.⁴ Práce na spisu

¹ Osobnosti Matěje z Janova si povšiml mnozí historici, takže o něm existují četné studie i několik monografií. Dobrý přehled dosavadního bádání o Mistru Pařížském poskytuje studie J. Nechutové *M. Matěj z Janova v odborné literatuře*. SPFFBU E 17. 1972, s. 119–133.

Na počátku hlubšího studia Matějovy osobnosti stojí otec české moderní historiografie František Palacký, který pod jménem J. P. Jordan vydal práci *Die Vorläufer des Hussitentums in Bohmen*, Leipzig 1846, publikovanou r. 1872 i v češtině. Základní monografii o Matěji z Janova napsal na začátku 20. století Vlastimil Kybal. Nese název *M. Matěj z Janova, jeho život, spisy a učení* a byla vydána r. 1905 v Praze. Kybala natolik zaujalo hlavní Matějovo dílo *Regulae Veteris et Novi Testamenti*, že se v letech 1908–1913 ujal jeho vydávání. V této edici pokračoval Otakar Odložilík (5. svazek) a dovršily ji J. Nechutová a H. Krmíčková v r. 1993 vydáním poslední, páté knihy *Regulí* (jako 6. svazek) v Collegiu Carolinu v Mnichově.

Matěji z Janova byly věnovány ve 20. století i další, drobnější publikace, např.: F. Loskot, *M. Matěj z Janova*, Praha 1912, či F. M. Bartoš, *Dva slavní rodáci podblaničtí. M. Matěj z Janova a M. Vojtěch Raňkův z Ježova*, Tábor 1952. Rozborem jeho eucharistického učení se zabýval dominikán Ondřej M. Petřů v práci *M. Matěj z Janova o častém svatém přijímání*, Olomouc 1946. Dílčí příspěvky a studie k postavě Matěje z Janova přinesli i mnozí jiní autoři a to nejen Češi, ale i cizinci (Ch. N. Gandev, M. Machovec, B. Töpfer, A. Molnár, P. De Vooght, E. Valasek a další). Od 60. let věnuje Matěji z Janova stálou pozornost také J. Nechutová, která již o něm zveřejnila několik studií.

² F. Palacký, *Předchůdcové husitství v Čechách*, in: *Františka Palackého Spisy drobné*, s. 223.

³ Machovec – Nechutová, *Mladá Vožice*..., s. 10.

⁴ V. Kybal, *M. Matěj*..., s. 42. Kybal se na dalších stránkách své práce pokusil i o dílčí dataci jednotlivých knih, případně traktátů *Regulí*.

trvala několik let a skončila asi až v r. 1393. Jednotlivé traktáty vznikaly často v různé době, byly však podřízeny jednotné myšlence díla a koncipovány do jeho struktury. Matěj zařadil do třetí knihy *Regulí* i traktát pařížských teologů *De periculis novissimorum temporum* a Milíčův *Libellus de Antichristo*.

Výklad Mistra Pařížského se místy vyznačuje určitou rozvláčností.⁵ Traktáty, v nichž jsou kritizovány poměry v tehdejší církvi a společnosti, jsou psány zpravidla volnější formou, zatímco v těch oddílech, které jsou obhajobou jeho reformního učení, se Matěj z Janova projevil jako typický scholastik, pečlivě dělící text do větných distinkcí. Přesto *Regule* nepostrádají literární hodnotu a to hlavně díky nevšednímu výrazovému bohatství díla. Janovova latina podle Kybalova úsudku nijak nevyčnívá nad běžnou úroveň latiny teologů 14. století.⁶

Od většiny středověké teologické literatury se *Regule* odlišují jiným rysem. Jejich autor užívá jako hlavní autoritu a nejdůležitější pramen svého učení Bibli, zatímco výroky církevních autorů a dekrety kanonického práva cituje v mnohem menší míře. Matějův sloh je přímo prosycen biblickými výrazy a obraty, které mu dodávají zvláštní půvab. Přestože *Regule* čerpají především z bohatství Písma, nezapírají ani vliv důkladného teologického vzdělání svého tvůrce. I když Mistr Pařížský výslovně cituje jiné autority než Bibli zřídka, neznamená to, že by je zcela ignoroval. V *Regulích* tak nacházíme myšlenky řady tehdy oblíbených autorit – Aristotela, Seneky, Boethia, novoplatonika Pseudodionysia Areopagity, církevních otců Ambrože, Jeronýma, Augustina, středověkých mystiků (Bernard z Clairvaux, Bonaventura, David z Augsburgu, Hugo de S. Victore, Seuse...) a teologů (např. Tomáš Akvinský) i „moderních“ autorů 14. století včetně Milíče z Kroměříže.⁷

Regulae Veteris et Novi Testamenti jsou uspořádány podle 13 biblických pravidel. Čtyři z nich pocházejí ze Starého Zákona, zatímco ostatní mají

⁵ Kybal upozornil na to, že Matěj se opakovaně vrací k některým, již dříve vyjádřeným myšlenkám. Jde zejména o základní myšlenky, důležité pro pojetí díla. Viz Kybal, *M. Matěj*..., s. 45.

⁶ V. Kybal, *M. Matěj*..., s. 48–49.

⁷ Viz J. Nechutová, *Zdroje nauky M. Matěje z Janova a její další působení*. Habilitační práce. Brno 1970/1991, s. 41 a dále. Též J. Nechutová, *Filosofické zdroje díla M. Matěje z Janova. FČ 18*. 1970, s. 1010–1018. Nechutová v těchto pracích rozebírá mj. Matějův sklon k augustinismu a k novoplatonskému realismu (vliv myšlenek Pseudodionysia Areopagity). Christo N. Gandev se pokusil prokázat vliv učení kalabrijského opata Joachima z Fiore na Matěje z Janova v studii *Joachimitské myšlenky v díle Matěje z Janova „Regulae Veteris et Novi Testamenti“*, ČČM 111, 1937, s. 1–28. Nechutová však pokládá vliv joachimitismu na Matěje z Janova za nedoložený.

svůj původ v Novém Zákoně. V první knize Regulí jsou aplikována čtyři starozákonní pravidla o rozeznávání duchů v prorocích a o přijímání svátosti oltářní. Druhá kniha obsahuje osm novozákonních pravidel pro rozpoznávání křesťanů pravých a falešných. Zbývající tři knihy Regulí podávají výklad posledního, avšak nejdůležitějšího třináctého pravidla.

Třinácté pravidlo, zvané *regula principalis* či *regula generalis*, v sobě zahrnuje všech dvanáct předchozích pravidel a představuje jejich východisko, smysl i cíl. Matěj z Janova ztotožňuje toto pravidlo s novoplatonskou *veritas prima* a tím přímo s Ježíšem Kristem. *Regula principalis*, daná životem a učením Ježíše zachyceným v Bibli, je závazná pro každého křesťana. Příkladem Ježíše Krista se podle Matěje nejdůsledněji řídila prvotní církev. Vše, co není ve shodě se vzorem života Krista, apoštolů a prvotní církve, odmítá Janov jako lidské tradice či nálezky (*ad inventiones hominum*).

Všechna pravidla mají v Matějově díle jediný účel, a tím je rozeznání pravého a falešného křesťanství a obhajoba častého přijímání eucharistie laiky jako nejlepšího prostředku k upevnění pravého křesťanství.

II. Označení pravý křesťan a jeho ekvivalenty

Přestože otázka pravého křesťanství byla pro Matěje z Janova klíčová, neobsahují *Regulae Veteris et Novi Testamenti* žádný rozsáhlejší úsek či oddíl, jenž by byl souhrnně věnován otázce, jaký má být pravý křesťan. Proto jsme se museli ponořit do jeho díla a hledat tam místa, která by přinesla odpověď na naše zkoumání. A tak jako je někdy možné z roztržitých úlomků znovu poskládat pestrou mozaiku, pokusili jsme se podobným způsobem i my z roztroušených zmínek v Regulích rekonstruovat obraz, který by alespoň v hrubých rysech vyjadřoval Matějovo pojetí pravého křesťana.

Míst s tímto zaměřením se ve všech knihách Regulí vyskytuje celá řada. Není divu, protože Matěj z Janova, kritizující zlořády a úpadek v tehdejší církvi, potřeboval svým současníkům jasně ukázat cestu vedoucí k její obnově. Tato náprava se podle něj mohla uskutečňovat pouze prostřednictvím těch křesťanů, kteří se budou „dokonale obětovat Kristu a sloužit mu z celého srdce“.⁸

Sousloví *pravý křesťan* (*verus christianus*), jež jsme uplatnili v názvu této kapitoly, nicméně Janov užívá poměrně zřídka. V Regulích jsme se však setkali i s jinými pojmy, o nichž jsme se domnívali, že by mohly mít podobný význam. Jedná se např. o výrazy *electi* (také *electi Christi* nebo

⁸ Viz *Regulae Veteris et Novi Testamenti*, L. III., sv. 3., s. 65.

electi dei spiritus), *testes veritatis*, *christiani boni*, *beati christiani*, *christiani devoti*, *iusti* či *christianus fidelis*. Spíše ojediněle v textu nacházíme i slovní spojení jako *alumpni Christi*, *pauperes Christi*, *fili dei*, *angeli pacis*, *amici Jhesu Christi*, *christianus pius secundum Jhesum* a další. Naopak dost často Matěj z Janova hovoří o „svatých křesťanech“ (*christiani sancti* či *sancti dei*, *sancti viventes*, *sancti et viri iusti* apod.).

Tyto výrazy, třebaže jsou zde přítomny mnohdy v různém kontextu, mají však zpravidla stejný nebo velmi podobný význam, a proto je smíme pokládat do značné míry za synonyma. Platí to i o označení *svatý* (*sanctus*), které Matěj z Janova chápe způsobem ve 14. století (a po pravdě řečeno ještě dnes) ne zcela obvyklým. Matěj zastává názor, že jména *křesťan* a *svatý* znamenají totéž, i když různými způsoby. *Křesťan* je podle něj člověk posvěcený prvotní milostí Ducha svatého ve křtu neboli pomazáním a *svatý* se mu říká proto, že má milost způsobující posvěcení Boží milostí (posvěcující milost), což se projevuje záslužným životem a ctnostmi. Obě milosti jsou však v podstatě totožné a liší se od sebe jen tím, že posvěcující milost je dobré užití prvotní milosti.⁹ Vzhledem k tomu, jak je jinde v Regulích charakterizován život *svatých křesťanů*, se domníváme, že Matěj neměl ani tak v úmyslu tvrdit, že by každý křesťan byl přímo svatý, nýbrž chtěl spíše vyjádřit přesvědčení, že svatým je každý opravdový křesťan, přičemž každý křesťan je povolán k tomu, aby se takovým skutečně stal. V obdobném duchu rozumíme i jeho větu: „Svatým zde však nazývám každého křesťana, který nežije v područí smrtelného hříchu“.¹⁰

III. První Pravda a její svědkové

První Pravda (*veritas prima*) neboli *všeobecné* či *základní pravidlo* (*regula generalis*, *regula principalis*) je pilířem, o němž se opírá celý teologický systém Matěje z Janova. *První Pravda* stojí ve středu jeho učení a do značné míry se od ní odvíjí i jeho pojetí pravého křesťana.

První Pravdu chápe Matěj jako společné pravidlo všech věcí, které jsou řízeny vzhledem k němu a podle něho. Všichni tvorové od ní odvozují svou existenci, poznávat ji ale může pouze člověk, neboť je nadán rozumem

⁹ *Gracia autem gratum faciens et gracia prima prorsus eadem est res, nec differt in alio, nisi quia gracia gratum faciens est bonus usus gratie gratis date seu gratie prime, quod manifeste Paulus loquitur dicens: „Gracia dei sum id, quod sum“ – et hoc quoad gratiam primam – „et gracia eius in me vacua non fuit“ (1. Kor 15,10), – et hoc ad secundam gratiam. Regulae, L. IV., sv. 5., s. 51.*

¹⁰ „*Sanctum autem hic voco omnem christianum, qui non est mortali crimine occupatus.*“ *Regulae Vet. et N. Testamenti*, L. V., sv. 6., s. 53. P. P. K.

a svobodnou vůlí.¹¹ Člověk žije z Pravdy a má proto také jednat podle ní a vzhledem k ní. Tuto Pravdu Bůh postupně ve třech fázích lidem zjevil – nejprve ji vložil jako přirozený zákon do lidského rozumu, podruhé jako psaný zákon v podobě Desatera a naposledy ji člověku daroval jako zákon milosti prostřednictvím pomazání Ducha svatého.¹²

Poslední podání zákona je nejdokonalejším a úplně dostačujícím pravidlem, které dovršilo a shrnulo předchozí zákony v jediný, dostačující a dokonalý zákon, který v sobě obsahuje pouze jedno přikázání a to lásku. Matěj z Janova o tom praví: „Vpravdě je tedy hodné a spravedlivé, slušné a spasitelné, aby člověk, který má rozum, nanejvýš miloval (Pravdu) jako své svrchované dobro, v němž je obsaženo všechno dobro, upřímně a pro ni a pro nic jiného, a miluje ji, aby k ní nanejvýš lnul a lna k ní, jí se těšil, tak také, aby nanejvýš, to jest z celého srdce, celou duší a ze všech svých sil první a nejvyšší Pravdě věřil, aby se jí snažil poznávat podle míry své víry, a poznáváje ji, nanejvýš se jí držel, drže ji, dokonale ji napodoboval, a napodobuje ji, utvářel podle ní sebe. Kterážto pravda byla lidem vnitřně i zevně vepsána tehdy, když se Slovo stalo tělem a přebývalo mezi námi (Jan 1,14). A je jí vskutku milostivý, vpravdě nejsladší, slitovný a milosrdný Pán Ježíš ukřižovaný“.¹³

Zde se ocitáme u základní myšlenky Matěje z Janova, která velmi přesvědčivě ukazuje, jak hluboce je celé jeho dílo zakotveno v jádru evangelijní zvěsti. Podle Matěje tedy Bůh vepsal lidem Pravdu cestou přirozeného poznání (vnitřně v duši, aby mohl člověk poznávat sebe a spatřovat v sobě Boží obraz, zevně ve všem stvoření, aby v něm nacházel stopy Boha)¹⁴ a cestou milosti, rovněž vnitřně i zevně, v Ježíši Kristu, který je ona Pravda, vykoupení a ospravedlnění všech, kdo v něj věří, veškerá moudrost, po-

¹¹ Regulae, L. III., sv.2., s. 6–7.

¹² Viz Regulae L. III., sv. 2., s. 13–15.

¹³ „Vere dignum ergo et iustum est, equum et salutare, ut homo, qui habet rationem veluti suum summum bonum et in quo omne bonum, summe diligit, simpliciter et propter se et non propter aliud, et diligendo eidem summe inhereat, et inherendo perfruatur, ita etiam, ut credat summe, id est ex toto corde, ex tota anima et ex totis suis viribus, prime et summe veritati, et ipsam summe conetur cognoscere secundum mensuram suae fidei, et cognoscendo summe tenere, et tenendo summe imitari imitandoque se sibi conformari.

Que veritas tunc est intus et foris hominibus inscripta, quando verbum caro factum est et habitavit in nobis. Et ipsa est vere pius, vere suavissimus et miserator et misericors dominus Jhesus crucifixus.“ Regulae Veteris et Novi Testamenti, L. III., sv. 2, s. 21.

¹⁴ Per viam autem originalis iusticie vel nature inscripsit istam veritatem vel regulam dupliciter et hominibus indidit et divulgavit: intus scilicet et foris. Intus in mente et foris in universa creatura. Intus, ut a semet intelligeret, foris ut creatura disceret. Intus, ut dei ymaginem et similitudinem immediate in se videret, foris, ut per vestigia dei deum investigaret. Regulae, L. III., sv. 2, s. 24.

čátek i konec všeho.¹⁵ Vnitřně byla tato Pravda odevzdána člověku skrze lásku, zevně skrze svátosti, aby se s ní mohl dokonale sjednotit.¹⁶

První Pravda, ztotožňovaná s Ježíšem Kristem, osvětluje tudíž vnitřně i zevně a vždy a všude každého člověka a je jediným pravidlem jeho života. Z toho vyplývá, že každý, kdo si přeje žít spravedlivě a zbožně před Bohem, má zcela vyhledávat a následovat Krista a uvést do shody s jeho Pravdou veškeré své myšlení i jednání. V tomto snažení napomáhá člověku vnitřně Duch svatý a zevně rady apoštolů, Písma svatého a věrných následovníků Ježíše.¹⁷

Svědkové neboli *poslové pravdy* (*testes vel nuncii veritatis*) podle Matěje předsvědčení zjevují již od starozákonních dob Pravdu, která si je vyvolila, a doplňují tak zvláštním způsobem její výše zmíněné epifanie. Svědkové pravdy se zasvětili pravdě, a tak neusilují o svou vlastní slávu, ale hledají bez přetvářky prospěch toho, který je poslal.¹⁸ Proto nepřipisují zásluhy sobě, ale pouze Ježíši Kristu.

Poslové pravdy milují pravdu a mluví pravdu, přitom však pamatují na to, že pravda je základem všech mravních hodnot, a proto ji nezvěstují lehkomyšlně či lhostejně. Nehlásají moudrost tohoto světa, ale moudrost, která pochází z Boha a Písmo inspirované Bohem.¹⁹ Nepotřebují obtížně přístupnou literaturu ani množství knih, neboť v nich zůstává Duch Ježíše Krista, který je „učí všemu“ (Jan 14,26). Svědkové pravdy žijí ctnostným, věrným a prostým životem a všechno činí, aby prospívali spáse svých bližních. Svými slovy a skutky tedy ukazují Pravdu a vnitřně i zevně se k ní dokonale připodobňují a tím dávají ostatním křesťanům nejlepší pravidlo pro jejich život a sebepoznání.²⁰ Tak „se stávají ve všem užitečnými svému Pánu a bližním“.²¹

¹⁵ Viz Regulae, L. III., sv. 2, s. 271.

¹⁶ Regulae, L. III., sv. 2, s. 30.

¹⁷ Regulae, L. III., sv. 2., s. 12.

¹⁸ Regulae, L. III., sv. 2., s. 45.

¹⁹ ...non sapienciam huius mundi vel principum huius mundi, que destruuntur, sed sapienciam, que ex deo est, et scripturam divinitus inspiratam, que est utilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iusticia, ut perfectus homo dei ad omne opus bonum instructus. Regulae, L. III., sv. 2, s. 49.

²⁰ ...veritas vite et doctrine omnium, qui Christum Jhesum intus et foris, in animo et in moribus induti, splendide et potenter manifestant omnibus regulam veritatis et ostendunt, hii, inquam, sunt optima regula vivendi et seipsum cognoscendi cuilibet christiano nec non et illos deprehendendi, qui dicunt sed non faciunt veritatem. Regulae, L.III., sv. 2., s. 67.

²¹ „...in omnibus fiunt suo domino et proximis fructuosi“. Regulae, L.III., sv. 2., s. 49. Př. P. K.

IV. Charakteristika pravého křesťana

V předchozí podkapitole jsme se dotkli otázky věrných svědků Pravdy, mezi něž Matěj z Janova řadí jak starozákonní proroky, tak apoštoly a následovníky Ježíše Krista. Matěj soudí, že pro jeho současnost mají význam zejména posledně jmenovaní, k nimž patří každý křesťan, který ve svém životě věrně napodobuje a následuje Krista. Různá místa v Regulích nám umožňují alespoň přibližně poznat, čím by se podle jejich autora měl takový křesťan vyznačovat.

Ideál pravého křesťana vychází stejně jako mnohé jiné pojmy a kategorie v Matějově díle především ze studia Bible. Janov při tom hojně odkazuje na řadu knih Starého a Nového zákona, v největší míře však cituje evangelia a listy apoštolů.

Podstatné rysy jeho pojetí jsou patrné z těch úseků v Regulích, kde Matěj souhrnně pojednává o znameních pravého křesťana. Např. v druhé knize Regulí uvádí tato čtyři pravidla sloužící k poznání křesťana, který není pokrytecem: „1. dokonale opovrhovat sebou samým až do nenávisti vlastního života kvůli Ježíši Kristu, 2. zcela se připojit ke Kristu a dát sebe samého jemu až po výlučnou lásku k němu samotnému a jedinému, 3. dokonale milovat Kristův kříž a hanbu jeho utrpení a napodobovat jej v životě, 4. začínat všechny své skutky a činy od lásky Pána Ježíše a vymezovat je vzhledem k němu“.²² Ve zkrácené formě je Matěj shrnuje takto: „1. pohrdat sebou samým až do konce kvůli Bohu, 2. vybrat si jedině a pouze Ježíše Krista, své jediné dobro, 3. napodobovat a milovat poníženost, potupu a bolesti Kristova kříže, 4. všechno konat kvůli Ježíšově lásce.“²³ V páté knize Janov hovoří o tom, že křesťan důstojně nabízí Bohu sebe jako oběť tehdy, kdy již: „1. přinesl jako oběť Bohu zkroutěného ducha a zdrčené a ponížené srdce, 2. zřekl se sebe samého kvůli Kristu, vzal na sebe svůj kříž a následoval jej, 3. dal svůj rozum do poslušnosti Kristu, 4. umrtvil všechny smysly těla, 5. uctívá proti úsudku tohoto světa a proti soudu jeho knížete (Antikrista) věrně ve svátosti pravé tělo a krev Ježíše Krista, 6. ve

²² „Regulae, que demonstrant christianum non esse ypocritam, sunt hee: Prima est: perfecte abicere seipsum usque ad odium proprie anime propter Jhesum Christum. Secunda est: totaliter conferre se ad Christum et donare seipsum sibi usque ad dileccionem ipsius unici et solius. Tercia est: perfecte amare crucem Christi et ignominiam passionum eius et per vitam imitari. Quarta est: omnia facta sua et fienda a dileccione domini Jhesu incipere et ad ipsam terminare.“ Regulae, L. II., sv. 1., s. 181–182. P. P. K.

²³ „Prima: seipsum usque ad finem propter deum spernere. Secunda: unicum et solum Christum Jhesum, suum unicum bonum, eligere. Tercia: humilitatem ac contemptum et dolores crucis Christi imitari et diligere. Quarta: propter amorem Jhesu omnia facere.“ Regulae, L. II., sv. 1., s. 182. P. P. K.

všem vyhledává nejprve království nebeské a jeho spravedlnost a všechno činí k slávě Boží a ve jménu Ježíše Krista“.²⁴ Ze srovnání těchto znamení s výše uvedenými pravidly vyplývá, že některé se s nimi v podstatě shodují (2. znamení s 3. pravidlem a 6. znamení se 4. pravidlem), jiná spíše předchozí pravidla rozšiřují a rozvádějí.²⁵

Ve směru naznačeném zmíněnými pravidly či znameními se ubírají i další Matějovy úvahy o pravém křesťanu. Každý křesťan má podle Matějova přesvědčení kráčet ve stopách Ježíše Krista, který se narodil v tomto světě a obnovil v něm skrze svou pravdu Boží slávu.²⁶ Protože miluje a touží milovat více Krista, snaží se všechno konat z lásky k němu a z bázně před ním, a tak „...si nevybírání ani se nezdráhá, ale vždy a všude koná svou nejistou volbu podle vůle a slova svého ukřižovaného Pána Ježíše“.²⁷ Proto se pokouší činit stejně jako on ve všem a skrze všechno pravdu a milost neboli spravedlnost a milosrdenství. Matěj se domnívá, že spravedlnost křesťan koná tehdy, když všechno činí k slávě samotného Boha a milosrdenství tehdy, jestliže usiluje o to, „...aby byla zachována v lidech dobré vůle jednota ducha v poutu pokoje, tj. v lásce Pána Ježíše“.²⁸

Pravý křesťan „má ze všeho, co je, a ze všeho, co může, dávat a platit úrok jenom Bohu zcela k jeho slávě, neboť všechno, co člověk je nebo co může, pochází z Boha a skrze Boha je mu to uchováváno“.²⁹ Křesťan má vzdávat Bohu chválu nejen za dobro, ale i za zlo, protože i to Bůh snáší v přirozenosti věcí.

²⁴ „...primo, quia talis sacrificium Deo spiritum contribulatum, cor contritum et humiliatum iam obtulit, 2., quia iam abnegavit seipsum propter Cristum tulitque crucem suam et sequitur eum, 3., quia iam captivavit suum intellectum in obsequium Cristi, 4., quia iam mortificavit omnes sensus carnis quoad eorum iudicium, 5., quia iam contra iudicium huius mundi et iudicium principis huius mundi et iudicium totius rote sue adorat fideliter in sacramento sub speciebus panis et vini verum corpus et sanguinem Iesu Cristi, sexto, quia iam talis homo in omnibus requirit regnum celorum et iusticiam eius, et quidquid facit in verbo vel opere satagit ad gloriam Dei facere et in nomine domini nostri Iesu Cristi. Regulae, L.V., sv. 6., s. 34.

²⁵ V obdobném duchu vybral Matěj z Janova z 1. listu sv. Jana 27 známek lásky u křesťana a uvádí je na konci páté knihy Regulí.

²⁶ Regulae, L.II., sv. 1., s. 233.

²⁷ „...non eligi nec refugit, sed semper habet suspensam electionem suam et ubique ad voluntatem et ad verbum Jhesu crucifixi domini sui ...“ Regulae L. III., sv. 4., s. 344. P. P. K.

²⁸ „Graciam autem vel misericordiam tunc facit, cum est sollicitus servare unitatem spiritus in hominibus bone voluntatis in vinculo pacis, id est in domini Jhesu caritate.“ Regulae, L. II., sv. 1., s. 234. P. P. K.

²⁹ „...christianus quilibet ex omni eo, quod est, et ex omni, quod potest, debet soli deo dare et censurare gloriam totaliter, quia omne, quod est homo aut quod potest, ex deo est et per deum sibi conservatur, ergo ex omni eo deo soli gloria debetur...“ Regulae, L.II., sv. 1., s. 236. P. P. K.

Matěj z Janova připomíná, že Ježíš všechno to, co bylo v očích světa hodné pohrdání a zavržení, přivedl k Boží slávě a to, čím se tento svět chlubí a honosí, uvrhl naopak do opovržení a ponížení. Také zbožný křesťan pokládá ve shodě s Kristem chudé za blahoslavené a bohaté má za ubohé a hodné opovržení u Boha a u skutečně ctnostných mužů.³⁰ V této souvislosti se Matěj zmiňuje o svatých mužích, kteří měli a mají světské bohatství, všechen tělesný lesk a pocty za pouhý hnůj.³¹ Pravý křesťan „pokládá rozmařilý život za zbabělý, nakažlivý a prchavý a jeho opak považuje za dobrý a hodný volby“.³² Ví totiž, že je stále obklíčen hříchem, a vyznává, že sám ze sebe není nic a že se stále protiví svému Bohu. Cítí také, že zatímco koná zlo, Bůh mu přesto činí dobro. Proto vzdychá, nařiká a kaje se před Bohem tak dlouho, dokud žije ve svém smrtelném těle.³³ Tak se každého dne dokonale zřiká sebe sama, soudu svých smyslů, soudu těla a tohoto světa a usiluje svým rozumem o poslušnost Kristu. *Zdrcené a ponížené srdce*, které tím získává, je podle Matěje k jeho zdokonalování účinnější než tělesná cvičení jako posty, mnohomluvnost v modlitbě apod. Janov totiž zastává názor, že tyto úkony zbožnosti přijímá Bůh od člověka pouze tehdy, když jsou konány se zdrceným a poníženým srdcem.³⁴

Věrný křesťan, jenž si je vědom vlastní slabosti a nehodnosti, v sobě vždy vidí jen „neužitečného služebníka“ (Lk 17,10), uniká vlastní slávě, dokonale se obětuje Kristu a z celého srdce mu slouží. Nezabývá se tím, zda se v něm rozmnožuje láska, ani se nestará o velikost či malost svých zásluh, ale snaží se stále konat dobré skutky, protože ví, že žádný dobrý skutek nezůstane bez odměny a žádný zlý bez trestu.³⁵

³⁰ „...christianus verus necesse habet ipsos iudicare et habere miseros et apud deum et apud vere virtuosos viros esse despectos“. *Regulae*, L. IV., sv. 5., s. 245.

³¹ *Enimvero fateor, quod huiusmodi splendor corporalis et secularis gloria et divicie huius vite forte in bonum cooperantur aliquando sanctis dei viris, qui spiritu Jhesu sunt et aliquando erant pleni, qui omnia huius(modi), que hic mundus reputat lucra, quasi dampna gravia gementes perferebant et omnem splendorem huiusmodi corporalem et honores arbitrabantur ut stercora propter eminentem scienciam, que est in Christo Jhesu...* *Regulae*, L. III., sv. 4., s. 49–50.

³² „...iudicat vitam delicatam timidam et contagiosam et fugabilem et contrariam eius putat bonam et eligibilem“. *Regulae*, L. IV., sv. 5., s. 245. Př. P. K.

³³ *Regulae*, L. V., sv. 6., s. 261.

³⁴ *Regulae*, L. IV., sv. 5., s. 291.

³⁵ *Non igitur electi Dei curant scire, an caritas Dei vel timor in eis augeatur, quia hoc opus est Dei solius, et ex consequenti neque magnitudinem neque parvitutinem suorum meritorum, quoniam illa „posuit Pater solum in sua potestate“, sed penes illam scienciam, que electis est concessa, semper et ubique student bona propter Dei iusticiam operari et mala evitare scientes infallibiliter, quod nullum bonum irremuneratum, nullum malum inpunium.* *Regulae*, L. V., sv. 6., s. 269–270.

Významným rysem pravých křesťanů je rovněž jejich působení ve směru jednoty. Matěj z Janova píše, že „vyvolení Kristovi“ (*electi Christi*) se vzájemně sdružují a sjednocují a zachovávají jednotu nejen s dobrými, ale pokud možno se všemi.³⁶ Jejich láska tak všechno snáší a všechno přijímá.

Sv. Pavel se v 1. listu Korintským zmiňuje o darech víry, naděje a lásky, z nichž poslední je nejvyšší. Matěj z Janova byl jistě hluboce zasažen Pavlovými slovy o lásce, jež bývají často pokládána za jedno z nejkrásnějších míst v Bibli, a hledal odpověď na otázku, kdo si může být vědom toho, že má v sobě víru, naději a lásku. Jeho odpovědi sice opakují mnohé, co zde již bylo předloženo, podle našeho názoru jsou však přesto velmi dobrým shrnutím jeho pojetí pravého křesťana, a proto je zde ve stručném výtahu uvádíme. K víře se podle Matěje může přiznávat ten, kdo věří v ukřižovaného Ježíše, ukazuje se věrným v jeho domě (v církvi), kvůli němu se ochotně odříká veškeré vlastní vůle a volí Ježíše za své jediné a nejvyšší dobro a chce následovat i jeho život plný utiskování a pronásledování v tomto světě.³⁷ Opravdovou nadějí v Boha má tehdy, „když se ve všem nesnaží dosáhnout ničeho jiného kromě Pána Ježíše Krista, jeho milosti v nynější době a společenství s ním ve věčnosti“.³⁸ V to, že je v něm přítomna láska, smí doufat, jestliže je naplňován láskou k Ježíši, jestliže přijímá slova a příkazy Boží a má je v obzvláštní oblibě a pokud všechno, co činí, koná především pro Ježíšovu lásku a kvůli němu účinně miluje své bližní, mezi nimi i své protivníky a nepřátele.³⁹

Věrným křesťanem, jehož život je celý zaměřen ke Kristu, se člověk nemůže stát sám ze sebe, ale pouze z Ježíšovy milosti. Tato milost se pro-

³⁶ *Quapropter Christi electi habent hoc in radice caritatis, quod non tantum cum bonis unitatem conservant, sed etiam cum omnibus, in quantum fieri potest...* *Regulae*, L. III., sv. 3., s. 73.

³⁷ *Potest autem quilibet talis esse conscius sancte fidei, qui conscius est sibi ipsi, quod credit in filium dei, Jhesum crucifixum, et exhibet se fidelem in domo eius, in ecclesia sancta, et pro eo libenter abnegat semet ipsum, id est omnem voluntatem propriam, et eligit piissimum Jhesum pro unico bono suo et necessario, eligit quoque vitam eius in hoc mundo, id est advenam esse in presenti vita et peregrinum et expositum tribulationis et persecucionibus universis.* *Regulae*, L. I., sv. 1., s. 9.

³⁸ „Spem vero beatam in deum potest confiteri se habere tunc, cum in omnibus hiis non querit aliud adipisci preterquam dominum Jhesum Christum, gratiam ipsius in presenti et societatem in eternum“. *Regulae*, L. I., sv. 1., s. 9. Př. P. K.

³⁹ *Caritatem autem tunc potest arbitrari se habere, dum homo afficitur amore ad Christum Jhesum, et omnia, que Christi Jhesu vel de Christo Jhesu, specialiter illa sunt ei amabilia et accepta, utpote verba dei et precepta, et dum omnia, que facit, principaliter propter amorem domini Jhesu operatur, et si propter Christum Jhesum diligit suos proximos cum effectu, etiam suos adversarios vel inimicos, aut compatitur eisdem et supportat.* *Regulae*, L. I., sv. 1., s. 10.

jevuje v působení Ducha svatého. Matěj z Janova to vyjadřuje slovy: „Proto se tedy narodil Spasitel, aby přivedl lidi skrze své Slovo k poznání jich samých a k poznání své vlastní ubohosti a svého zmatku a ustanovil jim, aby sobě nepřičítali žádnou slávu. A dal jim svého svatého ducha, který jim pomáhá v jejich slabosti a upevňuje je v pravdě, tj. ducha pokory a přesvědčení, jehož nemohli lidé žijící v zajetí hříchu sami ze sebe získat“.⁴⁰

Matěj nazývá blaženými (*beati christiani*) ty křesťany, kteří v sobě mají hojnost Ježíšova ducha a jsou vedeni zákonem zapsaných v svých srdcích. Boží duch s nimi zůstává a učí je pravdu potřebnou k dosažení spásy.⁴¹ Matěj o tom praví: „...ti, kteří jsou Kristovi, jsou učiněni Kristovým duchem a duch Kristův je řídí ve všem a poskytuje jim pravidlo a míru každý den, na každém místě a v každé hodině a je jejich stálý učitel a neskrýlý zákon“.⁴² Podle jeho mínění umožňuje také věrným křesťanům Duch svatý rozpoznávat díla Antikrista a jeho pomocníků a stranit se jich.⁴³ Janov tvrdí, že pouze praví křesťané, mající Ježíšova ducha, neustoupili od svého Boha a jen oni jsou prý jedinou Kristovou církví, jeho královskou nevěstou a jeho tělem.⁴⁴

Tito věrní a svatí křesťané jsou příkladem všem ostatním a Matěj z Janova nijak nešetří slovy chvály na jejich adresu. Označuje je např. za stánek Boha a chrám Ducha svatého, za světlo světa a sůl země nebo za hvězdy a světla zářící v tomto pochmurném místě.⁴⁵ O jeho vskutku mystickém zápalu výmluvně svědčí také věta, v níž je pravý křesťan nazýván „nevěsta Beránkova, nemající poskvrny ani vrásky, zaslíbená svému muži...“, mající zapsané jeho jméno a jméno jeho otce na svém čele“.⁴⁶ Pokud takový křesťan zároveň zastává nějakou funkci v církevní hierarchii, z jejíhož pověření náležitě řídí ostatní, pak je podle Janova on sám „christus“ (*pomazaný*) a je drahocenným a úhelným kamenem v Božím chrámu.⁴⁷

⁴⁰ „Natus ergo est Salvator ideo, ut homines reducat per verbum suum ad cognicionem sui ipsius et sue proprie miserie et confusionis, et ita edificavit in eis, ut nullam gloriam sibi attribuunt. Et dedit ipsis spiritum sanctum suum, adiuvantem infirmitatem eorum et confirmantem in veritate, scilicet humilitatis et contricionis, quod facere ex se non poterant homines captivati peccato.“ Regulae, L. II., sv. 1., s. 239–240. Př. P. K.

⁴¹ Regulae, L. III., sv. 3., s. 131.

⁴² „Hii igitur, qui sunt Christi, aguntur Christi spiritu et (spiritus Christi) dirigit eos in omnibus et ponit eis regulam et mensuram in singulis, in omni loco et in omni hora, qui et magister est ipsorum continuus et lex inobliquabilis...“ Regulae, L. III., sv. 3., s. 132. Př. P. K.

⁴³ Regulae, L. III., sv. 3., s. 132.

⁴⁴ „Omnes igitur christiani, qui habent spiritum Jesu crucifixi et aguntur eodem spiritu, et soli illi non recesserunt a deo suo, et ipsi sunt unica ecclesia, scilicet Christi et sponsa eius formosa et corpus eius. Regulae, L. III., sv. 2., s. 290.“

⁴⁵ Viz Regulae, L. III., sv. 4., s. 277.

V. Pravý křesťan a eucharistie

Až dosud jsme se úmyslně vyhnuli otázce eucharistie, která hraje stěžejní roli v Matějově díle a hluboce ovlivňuje i jeho chápání pravého křesťana. O tom, jaký význam připisoval Matěj z Janova svátosti těla a krve Kristovy, vypovídá např. 11. kapitola 8. distinkce páté knihy Regulí, v níž pojednává o trojím životě Božích vyvolených. Matěj má za to, že vyvolení putují k Bohu cestou trojího života: životem smyslovým neboli tělesným, životem lidským neboli rozumovým a životem božským neboli duchovním.⁴⁸ V prvním z nich žijí střídavě, v druhém spravedlivě a ve třetím zbožně (Tit 2,12). Janov je dává také do souvislosti se slovy sv. Pavla o víře, naději a lásce (1. Kor 13,13) a s Ježíšovým výrokem o cestě, pravdě a životě. Tyto tři životy nestojí osamoceně, nýbrž se v člověku vzájemně prolínají a vytvářejí celý jeho lidský život. Smyslový život trvá v těle a jeho pokrmem je tělesný chléb a nápoj. Na začátku je sice nejintenzivnější, u pravého křesťana ale posléze stále více slábne a odumírá.⁴⁹ Lidský neboli rozumový život v sobě zahrnuje výchovu a směřuje k moudrosti a k mravní dokonalosti a jako pokrm má vědu, moudrost, veškeré Písmo a příkazy a pobídky starších. Nejdůležitější pro spásu člověka je však jeho duchovní život, počínající přijetím víry a ústící do věčnosti. Tento třetí život podle Matěje „nemůže nijak trvat, pokračovat a slít bez svého pokrmu a nápoje, každodenně nebo často požívaného a tráveného, totiž bez těla a krve Ježíše Krista, vysluhovaných takovým způsobem a v takové podobě, jak je božská moudrost pro lidi zřídila a připravila, totiž ve svátosti oltářní“.⁵⁰

Eucharistii Janov začlenil i do své kategorie První Pravdy. Ta byla zjevena zákonem milosti v Ježíši Kristu a dána člověku nejen k tomu, aby ji viděl a dotýkal se jí, ale aby ji též jedl a pil a tak se k ní dokonale přivtěлил a sjednotil se s ní, a tím byl úplně obnoven a uzdraven.⁵¹

⁴⁶ „talis christianus est nupta agni, non habens maculam neque rugam, desponsata viro suo... habens nomen eius et nomen patris eius scriptum in fronte sua.“ Regulae, L. III., sv. 4., s. 345. Př. P. K.

⁴⁷ „Quodsi huius modi christianus est prelatu aliis et gubernat rite alios, tunc ipse est christus et lapis electus, preciosus et angularis (in) templo dei. Regulae, L. III., sv. 4., s. 345.“

⁴⁸ „...ita via triplis vite electi in Deum diriguntur, vita scilicet sensuali vel carnali, vita humana vel rationali, vita divina vel spirituali. Regulae, L.V., sv. 6., s. 178.“

⁴⁹ Regulae, L.V., sv. 6., s. 179.

⁵⁰ „...vita tercia, que est in Cristo Iesu, scilicet spiritualis, sine suis cibo et potu cottidie vel sepe ruminatis et digestis stare et continuari et augmentari nequaquam potest, videlicet corpore et sanguine Iesu Cristi in tali modo et forma ministratis, sicut ea sapiencia divina pro hominibus condidit et preparavit, scilicet in sacramento altaris.“ Regulae, L.V., sv. 6., s. 180.“

⁵¹ „Dedit insuper illud volumen plenum gracia et veritate intus et foris homini non tantum ad videndum et tractandum, sed ad comedendum et potandum quatenus sic perfecte veri-“

Svátosti oltární je věnována značná část Regulí. Na tomto místě bychom pouze chtěli uvést několik Matějových myšlenek k tomuto tématu, vztahujících se alespoň volně i k jeho vizi pravého křesťana.

Důležitost eucharistie se ukazuje zejména v jejím účinku, který podle Matějova názoru spočívá v tom, že svátost osvěcuje nebo poučuje člověka o tom, co je jeho dobro, a dodává mu síly k jeho dosažení a ke konání toho, co se zdá být veškerým dobrem člověka potřebným ke spasení, jako chutí dobro, znát své dobro a uskutečňovat je, poznávat své dobro a dosáhnout ho, nebo toužit po dobru a nasytit se jím.⁵² Přijímání svátosti tak posiluje v křesťanu lásku k Bohu a bázeň před ním.

Zatímco prvotní křesťané přistupovali k svátosti těla a krve Kristovy každodenně nebo často, ve středověku intenzita přijímání laiků velmi poklesla a stalo se rozšířeným zvykem přijímat pouze jednou za rok. V tomto ochabnutí každodenní účasti křesťanů na svátosti vidí Matěj z Janova příčinu největšího zla – rozkolů v církvi, rozvratu svornosti a obecného odklonu od Krista.⁵³ Snahy o obnovení častého přijímání mnohdy narážely na odmítavý postoj církevní hierarchie, Matěj z Janova však patřil k těm, kdo se o nápravu přesto pokusili. Takřka vášnivě zanícení, s nímž se do obhajoby častého přijímání zapojil, dosvědčují plně tato slova: „Jestliže je však někdo uspokojen pouhou vůní, já toužím po chlebu, ne jen po vůni, ne po pouhém účastenství, ale po plnosti, ne pouze po potůčcích, ale po živém prameni, ne po stínu, ale po těle, ne po paprscích, ale po slunci, ne po slyšeném slovu víry, ale po její podstatě, ne skrytě, ale zjevně, ne toliko po pokrmu duše, ale celého člověka, neboť se domnívám, že bude příhodné a spravedlivé, abych nabyl té svobody, jíž nás osvobodil Pán Ježíš, který nám zázračně poskytuje častý a hojný přístup k sobě v této svátosti“.⁵⁴

Bez častého přijímání těla a krve Kristovy se tedy nemůže obejít žádný věrný křesťan. Matěj z Janova dokonce soudí, že k této svátosti je povolán

tatem et gratiam homo sibi incorporaret et uniret essetquo siccine totus homo restauratus et sanatus. Regulae, L. III., sv. 2., s. 30.

⁵² *Effectus autem istius sacramenti est, secundum quod paulo superius est deductum, illuminare vel docere, quid est bonum hominis, et confortare ad id bonum assequendum et operandum, quod videtur esse omne bonum hominis necessarium ad salutem, utpote velle bonum et posse bonum vel nosse bonum suum et perficere illud, vel cognoscere suum bonum et assequi illud, vel optare bonum et saciari illo...* Regulae, L.III., sv. 2., s. 38.

⁵³ Viz Regulae, L. IV., sv. 5., s. 355.

⁵⁴ „Si autem quis solo sapore est contentus, ego panem esurio, non tantum odorem, non participium tantum, sed plenitudinem, non rivulos solum, sed fontem vivum, non umbram, sed corpus, non radios, sed solem, non auditum fidei, sed substanciam, non latenter, sed palam, non tantum cibum animae, sed totius hominis, ydoneum et iustum fore arbitrans illa me pociendum libertate, qua nos dominus Iesus liberavit, prebens nobis ad se accessum mirabiliter in hoc sacramento crebrum et copiosum.“ Regulae, L.V., sv. 6., s. 18.

každý křesťan, protože je svým způsobem „Pomazaný“ („Christus“) a kněz. Odkazuje při tom např. na biblický citát: „Vy jste však vyvolený rod, královské kněžstvo“ (1.Petr. 2,9).⁵⁵ Naskytá se ovšem otázka, za jakých podmínek smí člověk přistupovat k eucharistii.

Podle Matěje je každodenního nebo častého přijímání hoden každý křesťan, který žije střídavě, spravedlivě a zbožně v tomto světě (Tit. 2,12) a obětuje sám sebe Ježíši Kristu.⁵⁶ Kromě této obecné věty nacházíme v Regulích celou řadu míst, kde je problém hodného přijímání svátosti oltární rozebírán konkrétněji. Matěj se domnívá, že postačující přípravou k svátému přijímání je účinná zbožnost, již má v sobě ten křesťan, který vyznává, že je hříšník, a proto se kaje a prosí o Boží milosrdenství.⁵⁷ Jinak řečeno: Matěj žádá od člověka, který touží přistupovat ke svátosti, pravou kajícnost neboli zdrcené a ponížené srdce.⁵⁸ V obdobném smyslu se na jiném místě zmiňuje o tom, že přijímat smí každý, kdo splňuje tyto tři podmínky: rozjímání o Bohu, zkoumání vlastního života a touha po svátosti.⁵⁹

Touha po svátosti je v Matějově pojetí důležitým předpokladem pro nikoliv nehodné přijímání. Za dobrý prostředek k získání a udržení této touhy považoval zejména ustavičnou modlitbu. Z předchozích řádků je snad patrné, že Matěj z Janova se snažil rozptýlit obavy svých současníků, kteří měli mnohdy strach z častějšího přijímání, a pokoušel se je povzbudit k hojnější účasti při stole Páně. Čtenáře jeho díla tedy příliš nepřekvapí ani jeho následující rada: „...jestliže se někdo chce naprosto připojit a učinit se hodným k oné andělské hostině se svým Bohem, tehdy nemůže učinit nic lepšího než se odít v Pána Ježíše Krista, totiž poníženě přijmout svátost, protože tehdy bude bezpochyby účinně a nejlépe připraven k tomu, aby skrze Krista přišel ke Kristu, to jest požíváním slavné svátosti bude vystrojen a připraven k požívání těla a krve Ježíše Krista“.⁶⁰ Což lze ve stručnosti shrnout slovy, že nejlepší přípravou k svátosti je samotné přijímání.

⁵⁵ Regulae, L. I., sv. 1., s. 96.

⁵⁶ *...omnis christianus talis non est indignus sacramentum altaris cottidie vel alias sepe manducare, qui propter piissimum Iesum relicta vita secundum desideria carnis in hoc mundo offert seipsum Cristo Iesu vivendum, id est „sobrie, iuste et pie in hoc seculo“, vel alias digne sua vocacione, in qua vocatus est, ambulando.* Regulae, L.V., sv. 6., s. 23.

⁵⁷ Regulae, L.V., sv. 6., s. 253.

⁵⁸ Regulae, L. IV., sv. 5., s. 292.

⁵⁹ *...sunt contemplacio Dei, cognicio sui et desiderium vel sitis sacramenti vel aliter discussio digna sacramenti et probacio proprie sue vite et appetitus in Cristo salutis.* Regulae, L. V., sv. 6., s. 23.

⁶⁰ *...si quisquam utique velit se aptare et dignificare ad illud convivium angelorum cum deo suo, tunc non habet melius, nisi induat dominum Jhesum Christum, id est humiliter accipiat sacramentum, quia tunc procul dubio efficaciter et optime erit preparatus per*

Podle našeho názoru je třeba se zmínit ještě o tom, že Matějův přístup k eucharistii se vyznačoval silným důrazem na její sjednocující funkci. Podle jeho přesvědčení neexistuje v celé církvi nic, v čem by Bůh měl větší zalíbení, než shromažďování křesťanů v bratrské jednotě a svornosti kolem stolu Páně.⁶¹

VI. Pokora a poníženost – hlavní znamení pravého křesťana

Pokora a poníženost jsou v Regulích natolik často zdůrazňované a vyzdvihované, že je můžeme považovat téměř za hlavní atributy pravého křesťana.

Vzorem pro kteréhokoliv křesťana je Ježíš Kristus. Každý, kdo se od něj učí být opravdu mírný a pokorný srdcem a kdo jej následuje v tom, že se pokořuje a poníží až na nejposlednějšího mezi hříšníky nebo až po smrt pro Ježíšovu pravdu a ctnost, vchází podle Matěje do nebeské slávy.⁶²

„Vpravdě totiž všechno honosení a všechno nadměrné potěšení křesťana a obzvláště kněze jinde než v Ježíši Kristu je obcování duše nevěstky, která se má ve všem zřeknout sebe samé a nést svůj kříž a následovat Krista Ježíše, svého milého, a která má také sebe samu nenávidět a ve všem nebýt se sebou spokojena, ježto se takto bude moci vpravdě zalíbit jedinému Kristu Ježíši.“⁶³ V tomto textu se zračí některé z Matějových představ o kajícím životě pravého křesťana. Ten si podle něj vždy uvědomuje, že je obklíčen hříchem a že se stále zaplétá do ďábových pokušení a světských marností. Poznává také, že zatímco se protiví Bohu a koná zlo, prokazuje mu Pán dobro. Vědomí vlastní hříšnosti a slabosti jej přivádí až k vyznání, že sám ze sebe není nic či téměř nic, a vede ho také k hluboké kajivosti, nářku a pláči.⁶⁴ Poníží se též kvůli tomu, že nehodně přijímá Boží dary, a obává se, aby nebyly pošpiněny a zneuctěny spojením s ním.⁶⁵ Před Bohem

Christum venire ad Christum, id est sumendo gloriosum sacramentum ornabitur et parabit se ad sumendum corpus et sanguinem Jhesu Christi.“ Regulae, L. IV., sv. 5., s. 292. Př. P. K.

⁶¹ Viz Regulae, L. IV., sv. 5., s. 371.

⁶² *Omnis ergo, qui ita discit a Christo Jhesu esse mitis et humilis corde in veritate et sequitur Jhesum crucifixum abiciendo se et abnegando seipsum atque contempnendo usque ad novissimum peccatorum vel usque ad mortem pro virtute Jhesu et veritate, iste vadit ad gloriam per hostium.* Regulae, L. II., sv. 1., s. 228.

⁶³ „*Omnis siquidem gloriacio, omnis delectacio excessiva christiani, et precipue sacerdotis, alibi quam in Christo Jhesu est fornicacio anime meretricis, que debet in omnibus se ipsam abnegare et tollere crucem suam et sequi Christum Jhesum, suum dilectum, et que debet etiam odire se ipsam et in omnibus sibi ipsi displicere, quatenus sic in veritate possit unico Christo Jhesu conplacere.*“ Regulae, L. III., sv. 4., s. 247. Př. P. K.

⁶⁴ Regulae, L. II., sv. 1., s. 237.

⁶⁵ Regulae, L. II., sv. 1., s. 237.

se pokořuje i proto, že ví, že mu bude muset vydat počet z hřiven, které od něj obdržel.

Janov prohlašuje, že křesťan má být tím více nespokojen sám se sebou, čím větší jsou dobra, která přijal nebo přijímá od Boha.⁶⁶ Pouze křesťan, který se takto ve svém životě zachová, se dokáže zbavit zalíbení v sobě, setrvává v pravdě a stává se skutečně pokorným. Takový křesťan se vždy vyznačuje zdrceným a poníženým srdcem, „neboť jestliže toto bude z lásky přítomné, pak je připraveno i všechno ostatní“.⁶⁷

Křesťan, který ustává v nářku a v pokání a nachází znovu zalíbení v sobě, ve statcích a v marnostech tohoto světa či v křesťanských obřadech, se podle Matějova přesvědčení odvrací od Pravdy a zapomíná na svou vlastní ubohost a bezmocnost. V důsledku toho slábne i jeho vděčnost za dobra, která od Boha přijal. Zpátky k Bohu a k pravé zbožnosti se může vrátit jen prostřednictvím Boží milosti působící v Duchu svatém.⁶⁸ Pouze díky pomoci Ducha tedy věrní křesťané mohou vytrvat v pravdě a v pokoře.

VII. Postoj pravého křesťana k tělu a ke světu

Matěj z Janova pohlížel na tento svět s pocitem nedůvěry a vnímal jej v souladu s mnoha texty Nového zákona jako velké nebezpečí a hrozbu pro každého člověka, který chce sloužit Bohu. Jeho pravý křesťan nemá mít s tím, co tento svět představuje, nic společného. Pokud by totiž podlehl nástrahám světa, upadl by spolu s ním do zkázy a přišel by o možnost spasení.⁶⁹

Stejně jako svět je pro křesťana hrozbou i tělo, které je vždy náchylné k hříchu, a proto musí být neustále ovládáno, usměrňováno a umrtvováno. Matěj z Janova na základě výroku sv. Pavla z listu Galatským (*Tělo směřuje proti duchu a duch proti tělu*. – Gal. 5,17) zastává názor, že duch Ježíšův a tělo se v tomto životě ve všem k sobě mají opačným způsobem, a podobně nesmiřitelně se podle něj protiví i soud Boží a soud tohoto světa. Věrný křesťan proto ve všem soudí opačně, než jak usuzuje tělesný smysl či tento svět a řídí se pouze a především soudem Ducha svatého, jenž v něm přebývá.⁷⁰

Praví křesťané, mající Ježíšova ducha, totiž „nejsou z tohoto světa, jako i Kristus není z tohoto světa a svět je proto nenávidí, jako nenávidí i Krista,

⁶⁶ *Necesse ergo habet christianus, si cupit esse ydoneus ad standum in veritate, ut quanto maiora bona a deo accepit vel accipit, tanto magis sibi ipsi debet displicere...* Regulae, L. II., sv. 1., s. 238.

⁶⁷ „*Nam si istud assit ex caritate, tunc omnia alia sunt parata...*“ Regulae, L. IV., sv. 5., s. 290. Př. P. K.

⁶⁸ Regulae, L. II., sv. 1., s. 239–240.

⁶⁹ Viz Regulae, L. IV., sv. 5., s. 290.

tj. pravdu a dokonalost Boží⁷¹. Všichni ostatní se podle Matěje odvrátili od Božích přikázání a vzdálili se tak od jednoty církve. Janov je nazývá tělesnými křesťany (*christiani carnali*) a milovníky tohoto světa a světských záležitostí. Ve skutečnosti nenáleží ke Kristu, ale k Antikristu, jsou jeho smilníci nevěstkou a tvoří jeho tělo.⁷²

Praví křesťané jsou však schopni odhalovat a rozeznávat jakékoliv konání Antikrista a jeho pomocníků a straní se jej.⁷³ Proto jsou tělesnými křesťany zapuzování a utiskování. Matěj k tomu uvádí: „jestliže takový (věrný křesťan) přebývá ve společenství křesťanského lidu a obětuje sebe Kristu Ježíši a je dokonalejší v upřímnosti ducha a nepřístupuje kvůli rozumným záležitostem na jejich přesvědčení, dostane se mu ihned a nevyhnutelně dnes velkého pronásledování od svých spoluobčanů a dokonce je posuzován jako heretik a je nazýván svými souvěrci beghardem, bekyní nebo špinavcem a jinými potupnými jmény“.⁷⁴

Pohled Matěje z Janova na tělo, svět a působení Antikrista má mnoho dimenzí a rovin. Na předchozích řádcích jsme se pokusili ukázat jen malé střípky, jež snad alespoň trochu vypovídají o jeho vztahu k této problematice.

VIII. Pravý křesťan a lidské tradice a nálezky

Matěj z Janova vynaložil nemalé úsilí na to, aby poukázal a upozornil na škodlivost lidských tradic a nálezků v církvi (*traditiones et adinventiones hominum*). Matěj se domnívá, že by měly být ponechány jen ty tradice, které byly zavedeny pro obecný prospěch všech křesťanů, které v ničem neomezují práva některé části těla církve a napomáhají k vytváření jednoty v Kristově rodině. Všechny ostatní tradice a nálezky musí být vykořeny.⁷⁵

⁷⁰ *Igitur illi soli, qui se sic perfecte abnegaverunt vel iam in nullo secuntur iudicium carnis et mundi, sed solum et maxime iudicium sancti spiritus inhabitantis, illi, inquam, sunt veri adoratores corporis et sanguinis Christi in sacramento.* Regulae, L. IV., sv. 5., s. 245–246.

⁷¹ „...non sunt de hoc mundo, sicut et Christus non est ex hoc mundo, et istos mundus ideo odit, quia et Christum, i. e. veritatem et virtutem dei odit.“ Regulae, L. III., sv. 2., s. 290. Př. P. K.

⁷² *Et isti sunt omnes christiani amatores huius mundi et eorum, qui in mundo sunt, et itidem sunt Antichristi et corpus Antichristi et meretrix fornicaria eius.* Regulae, L. III., sv. 2., s. 290.

⁷³ *Et isti tales soli valent denudare facciones subtilissimas Sathane et filium perdicionis revelare et eius corpus conglobatum...* Regulae, L. III., sv. 3., s. 131.

⁷⁴ „...si, inquam, talis in comunitate wlgii christiani habitet, Christo Jhesu se sic offerens et perfectius in simplicitate spiritus, et propter causas rationabiles religionem eorum non intrando, extimplo et inevitabiliter nimiam persecucionem ab ipsis et a suis contribulibus hodie pacietur, ut quasi hereticus reputetur, beghardus et begyna seu turlpinus et aliis variis ludibriis a communibus nominetur.“ Regulae, L. III., sv. 3., s. 65. Př. P. K.

Na jiném místě doporučuje Janov jako vhodné řešení zachovat v církvi pouze apoštolské příkazy a ustanovení.⁷⁶

V obdobném duchu se nese i Matějova odpověď na otázku poměru pravého křesťana k tradicím a nálezkům. Spravedliví podle něj lidská nařízení a tradice nepotřebují, neboť je vede a učí Duch svatý a oni s jeho pomocí dobrovolně konají skutky Boží ctnosti a pravdy a vydávají tak dobré ovoce.⁷⁷

Matěj také nijak neskrývá přesvědčení, že lidská díla a nálezky odvádějí křesťany od svátosti a to zvláště od eucharistie, jíž jediné má být vzdávána úcta. V očích pravého křesťana, který se upřímně a celým srdcem oddává božské lásce, ukryté v této svátosti, neznamenají ostatní lidská díla nic nebo téměř nic, a „když uvidí, jak jsou taková lidská díla umístěna v chrámu zároveň s tělem a krví Ježíše Krista ve svátosti a (jak jsou) velebena a uctívána, tehdy jsou a ukazují se taková díla těmž (křesťanu) velkým zpuštěním v chrámu a křivdou božské svátosti“.⁷⁸

IX. Místo modlitby v životě pravého křesťana

Stejně jako u jiných křesťanských myslitelů zaujímá i u Matěje z Janova modlitba významné místo. Bdělá modlitba (*oracio vigilans*) představuje v jeho pojetí nezbytný prostředek k roznícení zbožnosti a k povzbuzení touhy po přijímání těla a krve Kristovy v eucharistii. Každému člověku, v němž vyhasl zápal Ducha svatého, ať už kvůli marnosti přebývajícím v něm nebo kvůli jeho smrtelným hříchům, Matěj radí, aby vši mocí duše zpíval žalmy a pokorně se modlil.⁷⁹ Účinek modlitby demonstruje na příkladu syrového dřeva v krbu, „které ať už je jakkoliv uloženo, nemůže hned vzplanout, ale je podníceno k hoření postupně skrze závaný vzduchu a na počátku vydává štiplavý a ohavný dým a kape z něj voda a nakonec příjemný žár

⁷⁵ Regulae, L. III., sv. 2., s. 171–172.

⁷⁶ Regulae, L. III., sv. 2., s. 263.

⁷⁷ *Si vero sunt iusti et acti spiritu Jhesu crucifixi, tunc manifeste hii non indigent mandatis et tradicionibus humanis, presertim plurificatis ab hominibus, tum quia docet eos et ducit spiritus dei, sicut scriptum est: „Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam“, et iterum: „Justum deduxit dominus per vias rectas“, et ut in precedenti capitulo est deductum, – tum quia voluntarie et dulciter virtutem et veritatem dei iustus operatur, tamquam bona arbor per se fructus bonus producens, deo desuper dante incrementa... Regulae, L. III., sv. 3., s. 135–136.*

⁷⁸ „Quod si videat talia opera hominum in templo eque cum corpore et sanguine Christi Jhesu in sacramento collocata magnificarique et stupere ac adorari, tunc sunt et apparent talia eidem magna abhominacio in templo iniuriaque divino sacramento.“ Regulae, L. IV., sv. 5., s. 297. Př. P. K.

⁷⁹ Regulae, L. V., sv. 6., s. 255–256.

a čisté světlo plamene: Pochop, že tak je to i s rozdmýcháváním zápalu zbožnosti prostřednictvím modlitby“.⁸⁰

Takovou modlitbu potřebuje i každý věrný křesťan. Ustavičná modlitba jej posiluje ve zbožnosti a pomáhá mu k udržení touhy po svátosti oltářní. Matěj z Janova soudí, že Bůh má zalíbení v takové modlitbě, která je konána s pozornou myslí, nevyznačuje se mnohmluvností a je především spojena s pokorou a ponížeností.⁸¹

Závěrem

Matěj z Janova, jehož myšlenky, někdy nesprávně pochopené, sice našly později úrodnou půdu v husitství, patří především do morálně-reformního proudu uvnitř římskokatolické církve, spjatého s hnutím devotio moderna, které mělo své hlavní ohnisko v Nizozemí a jehož nezávislou paralelu nacházíme v 2. polovině 14. století i v českém prostředí.

Duch blízký devotio moderna vyzařuje zvláště z Matějova pohledu na pravého křesťana. Janov jej chápe jako člověka, který se dokonale obětuje Kristu a slouží mu z celého srdce, který miluje a napodobuje poníženost, hanbu a bolest Kristova kříže, který se kvůli Bohu zřídá sebe sama a přináší mu svého zkroušeného ducha a zdrcené a ponížené srdce. Když jsme se zabývali Matějovým pojetím pravého křesťana, neubránili jsme se i při vědomí mnohých rozdílů dojmů, že je srovnatelné s obrazem křesťana v hlavním díle nizozemské devotio moderna – v *Imitatio Christi*.

Prameny:

- Matthiae de Janov dicti Magistri Parisiensis Regulae Veteris et Novi Testamenti. Vol. I. Ed. V. Kybal. Innsbruck 1908.
 Matthiae de Janov dicti Magistri Parisiensis Regulae Veteris et Novi Testamenti. Vol. II. Ed. V. Kybal. Innsbruck 1909.
 Matthiae de Janov dicti Magistri Parisiensis Regulae Veteris et Novi Testamenti. Vol. III. Ed. V. Kybal. Innsbruck 1911.
 Matthiae de Janov dicti Magistri Parisiensis Regulae Veteris et Novi Testamenti. Vol. IV. Ed. V. Kybal. Innsbruck 1914.
 Matthiae de Janov dicti Magistri Parisiensis Regulae Veteris et Novi Testamenti. Vol. V. Ed. O. Odložilík. Praha 1926.

⁸⁰ „Accipe exemplum de lignis crudis in foco, „que quamvis subposito igne ardere mox nequeunt, sed per impulsu ventorum ad arendum successive impelluntur, et in principio fumum amarum et turpidum emittunt et aquam distilantem et postremo dulcem calorem et lumen flame expurgatum: ita intellige de fervore devocionis per oracionem excitando...“
 Regulae, L. V., sv. 6., s. 256. Př. P. K.

⁸¹ Regulae, L. V., sv. 6., s. 255. Mnohmluvnost v modlitbě a odříkávání příliš mnoha žalmů řadí Janov mezi škodlivé lidské tradice, viz např. Regulae, L. I., sv. 1., s. 46.

Matthiae de Janov dicti Magistri Parisiensis Regularum Veteris et Novi Testamenti liber V. De corpore Christi. Vol. VI. Ed. J. Nechutová a H. Krmíčková. München 1993.

M. Matěj z Janova: Výbor z Pravidel Starého a Nového Zákona. Přel. R. Schenk. Úvod M. Kaňák. Praha 1954.

Literatura:

- Bartoš, F. M.: Čechy v době Husově 1378–1415. České dějiny, dílu II. část 6. Praha 1947.
 Ctihodného Tomáše Kempenského Čtvero knih o následování Krista. Přel. K. Vrátný. Praha 1947.
 Gerwing, M.: Die böhmische Reformbewegung und die niederländische Devotio moderna. Ein Vergleich. In: Westmitteleuropa, Ostmitteleuropa: Vergleiche und Beziehungen. Festschrift für F. Seibt zum 65. Geburtstag. München 1992, s. 125–142.
 Gerwing, M.: Takzvaná Devotio moderna. In: Jan Hus mezi epochami, národy a staletími. Sborník z mezinárodního symposia konaného 22.–26. září 1993 v Bayreuthu. Praha 1995, s. 54–59.
 Girke-Schreiber, J.: Die böhmische Devotio moderna. In: Bohemia sacra. Das Christentum in Böhmen 973–1973. Düsseldorf 1974, s. 81–91.
 Kadlec, J.: Přehled českých církevních dějin I. Praha 1991.
 Kaňák, M.: Milíč z Kroměříže. Praha 1975.
 Krmíčková, H.: Studie a texty k počátkům kalicha v Čechách. Brno 1997.
 Kybal, V.: M. Matěj z Janova. Jeho život, spisy a učení. Praha 1905.
 Machilek, F.: Die Frömmigkeit und die Krise des 14. und 15. Jahrhundert. Mediaevalia Bohemica 3. 1970, s. 209–227.
 Machovec, M. – Nechutová, J.: Mladá Vožice k počtě Mistra Matěje z Janova. Mladá Vožice 1994.
 Nechutová, J.: Die charismatische Spiritualität in Böhmen in der vorreformatorischen Zeit. Österreichische Osthefte 3. 1997, s. 411–419.
 Nechutová, J.: Filosofické zdroje díla M. Matěje z Janova. Filosofický časopis 18. 1970, s. 1010–1018.
 Nechutová, J.: Kategorie zákona Božího a M. Matěj z Janova. Sborník prací fil. fakulty brněnské university E 12. 1967, s. 211–221.
 Nechutová, J.: Matěj z Janova. In: Gabriel, J. a kol.: Slovník českých filosofů. Brno 1998, s. 381–382.
 Nechutová, J.: Mistr Matěj z Janova v odborné literatuře. Sborník prací fil. fak. Brn. University E 17. 1972, s. 119–133.
 Nechutová, J.: Zdroje nauky M. Matěje z Janova a její další působení. Habilitační práce. FFMU Brno 1970/1991.
 Novotný, V.: Náboženské hnutí české ve 14. a 15. století. Praha 1915.
 Petrů, O. M.: Matěj z Janova o častém svatém přijímání. Olomouc 1946.
 Šmahel, F.: Husitská revoluce 2. Kořeny české reformace. Praha 1996.
 Winter, E.: Frühhumanismus. Seine Entwicklung in Böhmen und deren europäische Bedeutung für Kirchenreformbewegung im 14. Jahrhundert. Berlin 1964.